

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО**

КАФЕДРА ХОРЕОГРАФІЇ ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА

ЖАНРИ МИСТЕЦТВА І ХОРЕОГРАФІЯ

лекція для студентів I курсу ФПО

Рівень вищої освіти – перший бакалаврський

ступінь вищої освіти – бакалавр

спеціальність – 024 „Хореографія”

Розробила: Зайдель Т.В.

ст. викладач

План

1. Вступ. Мистецтво як форма свідомого сприйняття і відображення реальності.
2. Жанри мистецтва. Театральне мистецтво і хореографія.
3. Формування історико-побутових танців.

Завдання та принципи роботи педагога.

Завданнями лекції є ознайомлення студентів із мистецтвом хореографії та її місцем у видовищній культурі на сучасному етапі, із жанрами мистецтва. Викладач привертає увагу студентів до великого жанрового розмаїття у мистецтвах, а також розкриває глибину витоків та затребуваності історико-побутового танцю.

1. Вступ. Мистецтво як форма свідомого сприйняття і відображення реальності

Мистецтво – це одна з форм суспільної свідомості, це складова частина духовної культури людства, специфічний рід практично-духовного освоєння світу; вид людської діяльності, що відображає дійсність у конкретно-чуттєвих образах, відповідно до певних естетичних ідеалів. У широкому сенсі мистецтвом називають досконале вміння в якійсь справі, галузі; майстерність. Розвиток мистецтва як елемента духовної культури обумовлюється як загальними закономірностями буття людини й людства, так і естетично-художніми закономірностями, естетично-художніми поглядами, ідеалами й традиціями. Українське слово «мистецтво» походить від німецького *Meister* (майстер), яке в свою чергу походить від латинського *Magister* (навчитель, начальник), що в свою чергу, вірогідно, утворене шляхом поєднання слів *magis* («великий») та *histor* знавець, умілець, згодом — актор (*histrion*).

Кожний вид мистецтва має свої специфічні закони відображення життя, свої особливі форми, виразні методи і свій матеріал.

До мистецтва відносять групу різновидів людської діяльності – живопис, музику, театр, художню літературу (яку іноді виділяють особливо - вираження "література і мистецтво") і т.п., поєднаних

тому, що вони є специфічними – художньо-образними формами відтворення дійсності.

Художньо-творча діяльність людини розгортається у різноманітних формах, що називають видами мистецтва, його родами і жанрами, вони є закономірно організованою системою видових, родових, жанрових форм. Так, у залежності від матеріальних засобів, за допомогою яких конструюються художні твори, об'єктивно виникають три групи видів мистецтв:

1) просторові, чи пластичні (живопис, скульптура, графіка, художня фотографія, архітектура, декоративно-прикладне і дизайн), тобто такі, які розгортають свої образи в просторі;

2) часові (словесні і музичні), тобто такі, де образи будуються в часі, а не в реальному просторі;

3) просторово-часові (танець; акторське мистецтво і всі, що базуються на ньому; синтетичне – театр, кіномистецтво, телемистецтво, естрадно-циркове і т.д.), тобто такі, образи яких володіють одночасно довготою і тривалістю, тілесністю і динамізмом.

Кожен вид мистецтв безпосередньо характеризується способом матеріального буття його творів і застосуванням типом образних знаків. У цих межах усі його види мають різновиду, що визначаються особливостями того чи іншого матеріалу і своєрідністю художньої мови, що впливає звідси.

Одним з потужних художніх засобів впливу на почуття і думки глядачів, змушуючи останніх переживати дійсність, є мистецтво хореографії, вона є діючим засобом суспільного виховання.

Хореографія – *chorea* – (з гр. *танцювати і писати*), спочатку означало як «записування танцю», пізніше під тим терміном почали уживати значення «танцювальне мистецтво» у всіх його проявах (кінець XIX ст.). Це вияв душі та технічної майстерності тіла. Раніше перевага надавалася настроєності у виконанні (настрій), «вкладалася душа», XX – XXI ст. – техніка виконання.

Хореографія – це вид танцювального мистецтва у всіх його проявах та різновидах. Мистецтво хореографії засноване на музично-організованих та умовних, образно-виразних рухах людського тіла.

По тому, як людина рухається, жестикулює і пластично реагує на дії інших людей, можна розпізнати особливості її характеру, своєрідність особистості, потік відчуттів (діти, закохані, психічно неврівноважені...). Жести реального життя спиралися на музику, узагальнювалися і організовувалися згідно законів симетрії, ритму, узору композиції і т.д. Жести, які застосовувалися у хореографії, відбиралися й класифікувалися упродовж сторіч.

Такі «мовні», характерно-виразні елементи, народжені у реальному житті, прийнято називати «пластичними інтонаціями» або «мотивами». У них криються витoki образної природи хореографії. Образна природа хореографії основана на тому, характерно-виразні, пластичні мотиви, спираючись на музику, утворюють мистецтво хореографії.

Хореографія від самого початку свого існування є мистецтвом синтетичним: не існує без музики, яка посилює ефект виразності танцювальної пластики, дає йому емоційну і ритмічну основу.

Разом з тим, хореографія – *видовищне мистецтво*, у якому велику роль відіграють також просторова композиція танцю, вигляд самого танцюриста, його костюм, декораційне оформлення і т.д.

Естетичні питання хореографії часто є мало вивченими, це відбувається через те, що хореографічне мистецтво часом вважається вузьким, відокремленим від широкого кола світоглядних проблем, які вивчає наша естетична наука. Між тим, багата й розмаїта практика балетного мистецтва, якби не випадала зі сфери нашої естетики, могла б мати для неї більше значення. Балетне мистецтво пов'язане з новаторськими пошуками художнього засвоєння об'єктивної реальності, його насущні проблеми вливаються до загального руслу проблем естетики. Танець як мистецтво інтернаціональне переноситься з країни до країни, постійно збагачуючись та розвиваючись. Найкращі твори класиків хореографії Доберваля, Перро, Петіпа, Іванова, Фокіна продовжують жити, на багато десятиріч, а часом й на цілі сторіччя, переживаючи своїх геніальних творців.

Кожний вид мистецтва, що завдяки своїй образній специфіці пізнає ті чи інші сфери об'єктивної реальності, вже завдяки цим

обставинам володіє своїми власними закономірностями. Це, перш за все, особливий художній світогляд, якій притаманний тільки цьому, даному мистецтву, та об'єктивно закладеному в системі його образотворчих, виражальних засобів.

Те, що притаманне музиці, є відмінним від того, що пізнає поезія або створює живопис. Разом з тим, обмеженість у безпосередньому відображенні об'єктивної реальності насправді перетворюється на його багатозначимість, на пізнання сутності явищ.

Світ хореографічної образності диктує свої закони відображення дійсності, які базуються не на буквальній відповідності життєвого та художнього матеріалів, а на ступеню вірності метафоричному, поетичному відображенню життя. Мова танцю – це, перш за все, мова людських почуттів: і якщо слово щось означає, то танцювальний рух це відображає. І відображає тільки тоді, коли знаходиться у тісному зв'язку з іншими рухами, служить виявленню усієї образної структури танцювального твору.

Узагальненість та багатозначимість хореографічної пластики потребує застосування особливих законів відображення дійсності, які складають поетичну умовність хореографічних образів.

Хореографічне мистецтво включає різні види мистецтв – музику, власне хореографію, драматургію, живопис. Кожний з цих видів є відповідним до вимог даного виду мистецтва і стає необхідним компонентом хореографічного образного мислення. Секрет впливу танців полягає у силі виразу людських мрій і бажань, у передачі почуттів найвищого гатунку, у відстороненні від усього дрібного і випадкового. Як правило, хореографічні образи несуть в собі відображення етапних, ключових моментів життя, завдяки свої високій безпосередності та схвильованій піднесеності вони виявляються здатними вникнути у його сутність.

До нині є безперервний зв'язок народної танцювальної культури з усіма видами сценічного танцю. Сучасна хореографія – це явище, у яке входить три головні напрямки – танець побутовий, який виконується непрофесіоналами, танець сценічний, що виконується фахівцями, та народно-сценічний танець як категорія середня формою побутовою та професійною. Танець побутовий складається з

2-х головних форм – народної та бальної, а танець сценічний – з естрадного танцю та балету – найвищої форми хореографічного мистецтва.

СУЧАСНА ХОРЕОГРАФІЯ		
Танець побутовий		Танець сценічний (Професійний)
	Народно-сценічний танець	
Танець народний		Танець естрадний
Танець бальний		Балет

На весь світ став відомим колишній киянин Серж Лифар, який майже усе життя пропрацював у Франції. Він став солістом «Російського балету» у Парижі, а згодом очолив балетну трупу «Гранд-Опера», на сцені якого поставив понад 200 балетних вистав. Серж Лифар ніколи не забував про Україну і рідний Київ, Дніпро – у незалежній Україні є можливість зміцнити мистецькі зв'язки між світовим балетом і вітчизняним на сучасному міжнародному рівні. (Київська муніципальна академія танцю імені Сержа Лифаря; Міжнародний конкурс артистів балету ім. Сержа Лифаря).

Для того, щоби стати першокласним хореографом і педагогом, необхідно вивчати літературу, музику, живопис, скульптуру та інші види мистецтва. Людина, яка пов'язала своє життя з хореографією, повинна бути інтелігентною, мати достатньо високий рівень культури. Як наголошує відомий італійський артист балету, педагог і балетмейстер Енрікко Чекетті у своїй книзі «Повний підручник класичного танцю»: «Якщо ми тренуємо ноги, то не зайвим буде тренування ще й голови». Пояснюючи це, він продовжує «Бо деякі просто блискучі танцівники, чудово володіючи технікою, не складають враження великих артистів. Це пояснюється тим, що їх свідомість не підпорядкована тому, що робить тіло. Щоб добре танцювати, треба усвідомлювати свої рухи». Автор пише: «І якщо

танцівнику не вистачає культури, розуміння і смаку, то він ніколи не зможе дати живу і яскраву інтерпретацію танцю, а в його виконанні не буде нічого видатного».

Отже – до хореографії слід ставитись з позицій вимог художньої творчості. Під художньою творчістю у цілому розуміють наступні види мистецтва: літературу, архітектуру, скульптуру, живопис, графіку, декоративно-прикладне мистецтво, театр, кіно, танець, музику та інші види людської діяльності, які поєднуються у якості художньо-образних форм відображення реального світу.

Усі різновиди мистецтва базуються на здатності людини відчувати, осмислювати і передавати у різних формах свої відчуття, емоції, настрої. На цьому полягає *художність мистецтва*. Художність – це образність, різниця між мистецтвом і нехудожніми формами відображення життя (наприклад – наукові форми). Художність відображення реального життя полягає у наданні духовності і осмисленості безпосередніх вражень життя, у передачі внутрішнього сенсу явищ дійсності під час відтворення їх чуттєвої форми.

У балеті, наприклад, художність складається зі створення засобами танців конкретних хореографічних образів, які відтворюють людські дії, почуття, переживання, відчуття, мрії, що відображають реальні характери. З цією мето історично була вироблена система танцювальних рухів, поз і жестів, як отримала назву «класична». Тому вона притаманна класичним образам класичного мистецтва. Ця система дозволяє багаторазово посилювати, розробляти і розвивати пластичну виразність, яка властива людині в реальному житті, і завдяки цьому досягати художньої образності.

2. Жанри мистецтва. Театральне мистецтво і хореографія

Художня діяльність передбачає своєрідний поділ на різні види виразу як у технічному аспекті, так й у формах образотворення – жанри. *Жанр* (від фр. *Genre* — «манера, різновид») у мистецтвознавстві — рід твору, що характеризується сукупністю формальних і змістових особливостей.

У кожній області художньої діяльності є своя жанрова диференціація, яка є особливою і залежить від специфіки даного виду

мистецтва. Приміром, такий жанровий ряд, як «портрет», «пейзаж», «натюрморт» — властиві живопису, складають «побутовий жанр». У музиці, літературі і кіномистецтві цей жанровий ряд володіє зовсім іншими формальними засобами виразності, створити «портрет», «пейзаж», «натюрморт» у традиційній формі тут неможливо. Так само «пісня — романс — кантата — ораторія» є рядом специфічно музичних жанрів. Однак існують загальні для всіх мистецтв жанрові диференціації, які лише по-своєму відбиваються в кожному виді.

У літературі жанри визначаються на основі приналежності до роду літературного, у якому переважають естетичні якості оціночного настрою (сатиричного, патетичного, трагічного); обсягу, а також способу побудови образу (символіка, алегорія, документальність); епічності (роман, героїчна поема, оповідання); ліричності (ода, елегія, пісня); драматизму (трагедія, комедія).

У образотворчому мистецтві цей розподіл відбувається на основі предмету зображення (портрет, натюрморт, пейзаж, історична або батальна картина). Іноді буває на основі способу або характеру зображення (карикатура, шарж)

У музиці жанри розрізняють згідно способу виконання музичних творів (сольні, ансамблеві, хорові, вокально-інструментальні). Характерною ознакою розподілу може бути призначення музичних творів (марш, танець, колискова пісні і т.д.); місце та умови виконання (театральні, концертні, камерні, кіномузика та інші).

Музичний жанр (фр. *Genre* — рід, вид, тип, манера) — багатозначне поняття, що характеризує класифікацію музичної творчості за родами і видами, з огляду на їх походження, умови виконання, сприймання та інші ознаки (зміст, структура, засоби виразності, склад виконавців тощо). Поняття музичного жанру відображає основну проблему музикознавства і музичної естетики — взаємозв'язок між позамузичними факторами творчості з її суто музичними характеристиками. Музичний жанр є одним із найважливіших засобів художнього ототожнення.

Поняття музичного жанру побутує в різних аспектах:

- у широкому —це оперний жанр, симфонічний жанр, камерний жанр і т.д.;

- вузькому — це велика опера, комічна опера, лірична опера, музична драма і т.д.; симфонія, камерна симфонія, сюїта; увертюра; симфонічна поема; соната, квартет і т.д.; арія, аріозо, каватина, романс, пісня і т.д.

- Найпоширеніший поділ музичних жанрів на вокальний та інструментальний визначають склад виконавців і спосіб виконання, які, в свою чергу, диференціюються за більш специфічними ознаками.

Класифікувати музичні жанри можна за умовами їх побутування та виконання. За цією класифікацією розрізняють наступні жанри:

1. Народної музики (музичний фольклор)
2. Розважальної музики (в тому числі музика сучасної естради)
3. Камерної музики (що виконується камерними ансамблями)
4. Симфонічної музики (виконується великими оркестрами)
5. Хорової музики (виконується хоровими колективами)
6. Театральної музики (в тому числі опери, музики до спектаклів, кінофільмів тощо).

Музичний жанр володіє рядом функцій., а саме:

1. Комунікативні, пов'язані з організацією художнього спілкування;
2. Семантичні, що визначають зміст художнього твору;
3. Тектонічні (структуротворчі).

За змістовними ознаками музичні жанри можна класифікувати наступним чином:

1. Ліричні жанри
2. Епічні жанри
3. Концертні
4. Картинні (програмна музика)

Окремі дослідники розрізняють первинні та вторинні жанри. Первинні жанри це ті жанри, які безпосередньо пов'язані з умовами їх побутування. Вторинні жанри — це такі, що сформувалися в умовах концертного виконавства.

Жанр музичного твору, зокрема й театрального, не завжди легко визначити однозначно.

Дослідники вважають що можна розрізнити три основні форми побутування музичного мистецтва. Це — *синкретична, естетична та віртуальна форми*.

Синкретичну форму музикування визначає синхронізм творення, втілення та сприйняття музики. Це — найстаріша форма побутування музики. Музичний жанр виступає передусім як канон, що забезпечує відтворення відповідної певній традиції ситуації. Основною функцією жанру стає комунікативна функція

Друга — *естетична форма* з'явилася з розвитком нотного запису. Музичний жанр стає естетичним феноменом. Музичні твори подаються слухачеві. Цій формі характерне злиття строгої організації з чуттєво повноцінною звуковою та інтонаційною формою. Основною функцією жанру стають семантичні функції.

Третя — віртуальна форма (т.зв. шизофонія) виникла з появою та розвитком індустрії звукозапису, що призвела до розриву між виконанням та сприйняттям музики. Від попередніх форм побутування музики, шизофонічну форму відрізняє те, що музика може прослуховуватись слухачем практично в будь-якій ситуації. На зміну публіці приходять відокремлені слухачі. Основною функцією жанру стають структуротворчі функції, що часто призводить до плутанини понять жанру і стилю, особливо стосовно популярної музики. В багатьох випадках вдалішим терміном музикознавці вважають термін «музичний напрямок».

Театральна музика в широкому розумінні — музика у будь-яких театральних виставах, включно постановки в музичних театрах (опера, балет, оперета, музичні драма та комедія, мюзикл), де вона допомагає розкриттю змісту вистави. В музичному театрі музика — важливий інструмент для характеристики образів та сценічних положень, обов'язковий компонент драматургії спектаклю, провідник художньої ідеї.

До легкої, розважальної музики належать оперети або споріднені з ними музичні комедії. Назва жанру оперети в перекладі з італійської буквально означає «маленька опера». Вона також наслідує

багато традицій серйозної музики. Як і в опері, відкриває виставу увертюра, звучать арії і дуети головних героїв, ансамблі та хорові сцени в супроводі оркестру. Проте музичні номери тут простіші й коротші, ніж в опері. Натомість у драматургії спектаклю збільшується значення танцювальних епізодів. Окрім комічного місту, головна відмінність від опери полягає в тому, що музика в опереті чергується з розмовними діалогами.

Оперета — музично-сценічна вистава переважно розважального характеру, що поєднує монологічне і діалогічне мовлення з вокальною та інструментальною музикою, танцювальне мистецтво та естрадні прийоми. Визначні оперети створили Ф.Ерве, Ф.Зуппе, І.Кальман, Ш.Лекок, К.Мілікер, Ж.Оффенбах, Р.Планкет, А.Саллівен, К.Целлер, Й.Штраус-син, а також І.Дунаєвський, Д.Кабалевський, Ю.Мілютін, О.Рябов, О.Сандлер, Г.Свиридов, В.Соловйов-Сєдой, М.Стрельников, Д.Шостакович та ін. Починаючи з 1920-х рр. у США з'явився жанр мюзиклу, пов'язаний з іменами Л. Бернстайна, І.Берліна, Дж.Гершвіна, Ф.Лоу, К.Роджерса.

Історія жанру сягає 1858 року — прем'єри оперети «Орфей у пеклі» Жака Оффенбаха. Протягом наступних двадцяти років композитор і диригент поставив у своєму маленькому театрі «Буфф-Паризьєн» 89 оперет. Театр був відкритий у Парижі для постановки комічних вистав нового типу.

В опереті поєдналися лірика й буфонада, гостра сатира й побутовий міський фольклор. Новий жанр наповнив театральні зали звучанням мелодій побутових танців — граційного вальсу, веселої польки, стрімкого галопу і запального канкану, який прийшов із кабаре. Незважаючи на італійське ім'я, батьківщиною оперети є Франція. Цей музично-театральний жанр виник з коротких інтермедій на побутові теми, які виконувалися в антрактах вистав великих драматичних творів.

Найбільшого розвитку оперета досягла у Відні -- музичній столиці Європи. Австрійський композитор Йоганн Штраус (син), який отримав титул «короля вальсів», написав 16 оперет, найвідоміші з яких — «Летюча миша» і «Циганський барон». Життєрадісні й мелодійно яскраві оперети створили угорські творці так званої

«нововіденської оперети» — Ференц Легар («Весела вдова») та Імре Кальман («Сильва», «Принцеса цирку»).

В українській культурі жанр оперети почав формуватися у творчості Семена Гулака-Артемівського і Миколи Лисенка — авторів музичних комедій. Музична комедія, або комічна опера, схожа з оперетою за жанровими ознаками. Наприклад, відому оперу «Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемівського за змістом і характером образів, наявністю розмовних діалогів цілком можна віднести до оперети. Саме цей жанр нагадує «Енеїда» М. Лисенка, написана за однойменною поемою класика української літератури Івана Котляревського. Твір дивовижно поєднує високу античну тематику зі стихією українського народного гумору. Такий жанр умовно називають й оперою-сатирою, і музичною комедією, й оперетою.

Усі ці *споріднені жанри* — оперети, музичні казки, мюзикли — складають репертуар театрів оперети або театрів музичної комедії. В Україні: Київський національний академічний театр оперети, Одеський академічний театр музичної комедії ім. М. Водяного...

Засновником української модерної оперети став композитор Ярослав Барнич. Він збагатив цей жанр українськими образами й темами, чарівними піснями, сучасними танцювальними ритмами. Пісня-танго «Гуцулка Ксеня» з однойменної оперети стала однією з найпопулярніших українських пісень ХХ ст.

Попурі — інструментальна п'єса, яка складається з мелодій народних пісень і танців, популярних мотивів опер, оперет, балетів, кінофільмів; ці мотиви швидко (мозаїчно) змінюються. Попурі з оперет Йоганна Штрауса.

Музично-сценічним жанром, що ґрунтується на синтезі музики, слова, дії, є *опера*. В опері сценічна дія органічно поєднується із вокальною (солісти, ансамблі, хор) та інструментальною (оркестр) музикою, досить часто — з балетом і пантомімою, образотворчим мистецтвом (гримом, костюмами, декораціями, світловими ефектами, піротехнікою тощо). Як правило, оперу поділяють на сцени, акти, дії. Елементами опери є арія, ансамбль, хор, балетна сцена, увертюра, симфонічний антракт. Серед найвідоміших українських опер —

«Запорожець за Дунаєм» Семена Гулака-Артемовського, «Тарас Бульба» і «Різдвяна ніч» Миколи Лисенка, «Богдан Хмельницький» Костянтина Данькевича, «Ярослав Мудрий» та «Украдене щастя» Юлія Мейтуса, «Лісова пісня» Віталія Кирейка. У більшості випадків опери пишуться за літературними сетами. Основою вокальних номерів є текст, який називається **лібрето**.

Балетні жанри – це різновиди балетних спектаклів, які визначаються їх зв'язком з літературою, театром і музикою

Балет — жанр класичного танцю, танцювальна театральна вистава, у якій музика поряд із танцем відіграє важливу роль у розвитку сюжету і створенні відповідного настрою. Це синтетичний вид сценічного мистецтва, у якому зміст вистави розкривається в основному засобами пластичного танцю, міміки і музики. Джерела виникнення балетного жанру закладені в народних іграх, хороводах, сюжетних танцях тощо. Як самостійний жанр хореографічного мистецтва балет на Україні починає розвиватись у радянській період.

Початкова форми балету називалися *інтермедіями* або *дивертисментами*. Вони входили у оперні та драматичні спектаклі переважно міфологічного характеру. Ці історичні різновиди втратили своє значення після виникнення у XVIII ст. балету як самостійної хореографічної вистави. У кожен історичну епоху у процесі свого розвитку балетні жанри змінювалися, набуваючи певних особливостей у залежності від домінуючого художнього стилю (бароко, класицизм, романтизм).

Оскільки балет має, як правило, сценарну основу (літературно-сюжетну), на жанри балету впливають ті ж види, які властиві літературі (драматургія балету). Окрім того є балети *ліричні* («Шопеніана»); *епічні* («Полум'я Парижу») і *драматичні* («Лауренсія»). Ці різновиди не завжди існують у чистому вигляді, відбувається змішування стилів і тоді виникають: *лірико-епічні* («Кам'яна квітка»); *лірико-драматичні* («Лебедине озеро»); *епіко-драматичні* («Спартак»). Часом до балетів застосовують і більш конкретні визначені літературних жанрів: *балет-поема* («Бахчисарайський фонтан»); *балет-роман* («Загублені ілюзії»); *балет-казка* («Попелюшка»).

Зважаючи на те, що балет – це вид театральнo-сценічного мистецтва, він розподіляється на *трагедію* («Ромео і Джульєтта»); *комедію* («Коппелія»); *драму* («Мідний вершник»).

У жанрах балету можна виокремити балети *сюжетні і безсюжетні* («Класична симфонія» на музику Пркоф'єва); танцювальні і пантомімні, а також багатоактні та одноактні балети. Слід відзначити, що існує такий жанр, опера-балет («Снігова королева»).

У 20-х роках ХІХ ст. відбувся інтенсивний розвиток, взаємодія і модифікація жанрів у мистецтвах.

Мюзикл — музично-сценічна вистава, у якій поєднуються різноманітні жанри і виражальні засоби естрадної та побутової музики, хореографічного, драматичного і оперного мистецтва. Від оперети відрізняється наскрізним драматургічним розвитком, використанням вокально-хореографічних ансамблів, драматичним змістом.

Поряд із класичними музичними жанрами існують напрями музики масових жанрів (джаз, диско, поп, рок, хіп-хоп тощо.)

Класифікація жанрів має багато варіантів. За т.зв. «жанровим змістом» жанри класифікуються наступним чином:

1. Культові та обрядові
2. Масово-побутові
3. Концертні
4. Театральні

3.Формування історико-побутових танців.

Мова танцю є однією з найдавніших та найзрозуміліших на Землі. У сиву давнину люди виконували пластичні рухи тіла, передаючи таким чином свої емоції, настрої, бажання, вкладаючи їх у певну систему обрядів, магічних дій та ритуалів. Свідком того є наскальні малюнки із зображенням танцюючих фігур, створені припустимо в період неоліту (8—5 тис. років до н.е.). До сих пір не існує єдиної думки про першість народження танцю, пісні чи музики. Не підлягає сумніву одне – *поява танцю пов'язано з усвідомленням ритму* в якості супроводу певної послідовності рухів тіла.

Виникнення танців пов'язане із трудовими процесами, іграми, старовинними обрядами, релігійними святами, які міцно увійшли у

побут людей. Танець як мистецтво інтернаціональне переноситься з країни до країни, постійно збагачуючись та розвиваючись. У кожного народу, у кожній місцевості танці різняться своїми особливостями.

Побутові танці, які стали історичними, являють собою переробку народного танцювального матеріалу. Вони відображають особливості тої епохи, у яку виникли, характер середовища, у якому сформувались: у побудові та стилі танців, у музиці, у одязі танцюючих та їх манерах тощо проявляються риси культури.

Історико-побутовими танцями вважаються ті танці минулих часів, які набули широкого поширення далеко за межами своєї епохи та місця виникнення. Історичними вони названі, з одного боку, як танці минулого, з іншого – як ті, що увійшли в історію. Ось чому вивчення історико-побутового танцю є важливим для розуміння культури кожного народу.

Спроба систематизувати історико-побутовий танець була не раз. Натомість, часто за основу брали зовнішню структуру та ритмічні особливості, а народне походження та національну своєрідність опускали.

Німець Оскар Бі запропонував історію побутового танцю розділити на три періоди:

- італійський (до 1600 р.),
- франко-англійський (до 1800 р.),
- сучасний німецько-слов'янський (це – механічний підхід).

Такий поділ - чисто механічний. Безперечний той факт, що найбільш цікаві танці Італії та Франції перекочувували в інші країни й асимілювалися там, але це не зупиняло розвитку самобутньої танцювальної культури. Навпаки, тільки завдяки їй вдосконаленню створювалися умови і передумови для осягнення зразків, що прийшли ззовні. Прихильники теорії Оскара Бі забувають, що будь-яка країна в кожен епоху створює нові танці. Їх стиль і характер визначаються низкою суспільно-історичних факторів.

Класифікація і періодизація побутових танців дуже складні. Справа в тому, що багато з них, будучи приналежністю якої-небудь однієї народності або країни, поширювалися по всій Європі і швидко ставали модними. Так було з менуетом, гавотом, полонезом,

контрдансом, вальсом, полькою, мазуркою. Правда, в кожній країні їх прагнули пристосувати до місцевих смаків та звичок. Особливості танцювальної культури, характер і темперамент народу накладали свій відбиток на виконання. Навіть вальс у різних країнах отримував різну інтерпретацію.

Є ще одна обставина, що ускладнює точну періодизацію. Далеко не всі танці отримують визнання в момент своєї появи. Частина з них міцно входить в ужиток в період свого "другого народження". Перша згадка про гавот відноситься до XVI століття, а загальну популярність він набуває тільки в XVIII столітті. Також і вальс. Його знають вже в XV-XVI століттях, але як сформована форма він фігурує в 70-80-х роках XVIII століття, а найпопулярнішим танцем епохи стає в XIX столітті.

Аристократи перебирали від народу не лише окремі танцювальні рухи, але й цілі хореографічні форми. Наступні покоління знайомились саме із відшліфованими формами, а народні, фольклорні загалом не відображались в посібниках, рекомендаціях, схемах, на рисунках та картинах. Лише на офортах та гравюрах можна побачити окремі пози і фігури.

Можна також розділити історико-побутовий танець за принципом історизму *на чотири групи* (за Маргаритою Васильєвою-Рождественською, 1889 – 1971)).

Перша (найбільша), це справді народні взірці – бургундський бранль, фарандола, морванський бранль, бранль «Дзвін», танець «Марешин», великий танець, бранль «Карре», шасс-а-катр, бранль «Булочниця», турніджер, бурре, ригодон, народні форми гавота, тампет, французький бранль, селянський бранль, італійська салтарелла, німецький гротфатер, австрійський вальс та багато інших виникли в народі, народжені його характером, його музичними ритмами, звичками, смаками, кроєм одягу не в останню чергу...

Друга група – танцювальні композиції та схеми з класичних праць по бальному танцю: гальярда, вольта, контрданс, французька кадрили.

Третя група це – найкращі сценічні форми побутовго танцю: класичний менует М.Петіпа, екосез А.Горського, також танці, створені видатними хореографами.

Четверта група – авторські танці М.В.Рождественської., створені на основі вивчення іконографічних, літературних та музичних джерел.

Створенню нових танцювальних форм та суворій канонізації танцю, розвитку театрального мистецтва немало сприяло французькі хореографи та теоретики. Зроблені ними дослідження та теоретичні узагальнення лягли в основу майже всіх посібників танцю, які вийшли у більш пізню епоху. Серед відомих французьких теоретиків особливе місце належить Туано Арбу, який у 1588 р. видав об'ємну працю «Орхезографія». В ній автор описує танці 2-ої пол. XVI ст., також – більш ранні хореографічні форми, приділяючи більш уваги класифікації бранлей.

Розвитку танцювальної культури в значній мірі сприяє музика, яка в цей період широко звернена до танцювальних ритмів. Музика до XVIII ст. була тісно пов'язана із побутовим танцем.

Народний та побутовий танець Франції XVI – XVII ст. зіграв виключно велику роль в розвитку балетного театру та сценічного танцю. Хореографія оперно-балетних вистав XVI, XVII та поч. XVIII століть складалась з тих самих танців, які аристократи виконували на балах та святах. ***Тільки наприкінці XVIII ст. відбулося остаточне розмежування побутового та сценічного танців.***

Професійне мистецтво хореографії упродовж всієї своєї історії спиралося на народний танець, використовуючи його елементи, змінюючи їх відповідно до потреб та умов виконання.

Найвищою формою хореографії є балет, який водночас є різновидом театрального мистецтва. У балеті хореографія є центром синтезу мистецтва, який органічно поєднує у собі музику та театр.

Рекомендована література

1. Балет. Енциклопедия. Главний редактор Ю.Н.Григорович. – Москва : Сов. Энциклопедия, 1981.
2. Балет: Пер. с англ. – Москва : Астрель, 2008. – 64 с.

3. Васильева-Рождественская М. Историко-бытовой танец. – Москва, 1998.
4. Верховинець В. Теорія українського народного танцю. 5-е вид., допов. – Київ : Муз. Україна.
5. Голдріч О. Хореографія. Посібник з основ хореографічного мистецтва та композиції танцю. – Вид. друге, доповнен. – Львів : СПОЛОМ, 2006.
6. Гуменюк А. Народне хореографічне мистецтво України. Академія наук України. – Київ, 1969.
7. Добровольская Г. Танец. Пантомима. Балет. – Ленинград : Искусство, 1975. – 128 с.
8. Захаров Р. Сочинение танца: Страницы педагогич. опыта. – Москва : Искусство, 1983. – 224 с.
9. Чекетти Г. Полный ученик классического танца / Грациозо Чекетти : Пер. с итал. Е. Лысовой. – Москва : АСТ: Астрель, 2007. – 504 с.

Інформаційні ресурси інтернет:

10. www.akolada.org.ua/index.php?dep=&page=bibl/statti/drevdytanc
[Електронний ресурс]
11. Хореографія : анот. бібліогр. покажч. / уклад. Ірина Свістельник. – Львів : ЛДУФК, 2013. – 54 с.